

Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

İlhan Kutluer. Felsefi Gök Kubbemiz. (İstanbul: İz Yayınları, 2017)

Ebrar KURU

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi
Anabilim Dalı*

*Master Student, Van Yuzuncu Yil University Faculty of Theology, Department of Islamic
Philosophy Van / Turkey*

Van / Turkey

ebrarkuru41@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3096-4153

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Mayıs / May 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 09 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: 10.5281/zenodo.3894580

Atıf / Citation: Kuru, Ebrar. "İlhan Kutluer. Felsefi Gök Kubbemiz. (İstanbul: İz Yayınları, 2017)". *Van İlahiyat Dergisi*, 8/12 (Haziran 2020): 159-163.
doi: 10.5281/zenodo.3894580

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/vanid> | mailto: vanyyuidf@yyu.edu.tr

Copyright © Published by Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Theology, Van, 65080, Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Özet

İçinde bulunduğumuz çağ, modernizm ile birlikte din ve geleneğe yer vermeyen metafizikten kopuk bir bilim inşa etmiştir. Zengin bir bilim geçmişine sahip İslam medeniyeti ise değerleri ile uyuşmayan bu bilim sahnesinin dışında kalmıştır. Kur'an-ı Kerim gibi tabiatı da hakkın tecellisi kabul etmiş bu medeniyette bilimin yeniden inşası için geleneğin vazgeçilmez olduğunu belirten İlhan Kutluer, tarihi süreç içerisinde yıpranmış, anlamını ve eski canlılığını yitirmiş unsurları yeniden düşünce tarihinin malzemesi haline getirmeyi amaçlamıştır. İslam'ın klasik çağında olduğu gibi günümüzde de bütün disiplinlere aynı ihtimamın gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Örnek alınması gereken düşünce geleneğimizin ana hatlarını çizen bu eser geleceği inşa ederken temele alınan unsurları gözler önüne sermesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. İslam medeniyetini uyuduğu gaflet uykusundan uyandırmak isteyen Kutluer'in geçmişi gün yüzüne çıkardığı *Felsefi Gök Kubbemiz* adlı eseri yazımızda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Hikmet, İslam Felsefesi, Kelam, Tasavvuf.

Abstract

The age we are in has built a science disconnected from metaphysics that does not involve modernism, religion and tradition. Islamic Civilization, which has a rich history of science, has been left out of this science scene that does not meet its values. İlhan Kutluer stated that tradition is indispensable for the reconstruction of science in this civilization, because the Quran accepts nature as the manifestation of the right, and aims to transform elements worn down in the historical process and lost their meaning and old vitality into the material of the history of thought. He emphasized that the same attention should be paid to all disciplines today as in the classical Islamic era. This study, which summarizes our tradition of thought that needs to be taken as an example, has a special importance in terms of revealing the elements that are taken into account when building the future. Kutluer, who wanted to wake the Islamic civilization from the sleep of heedlessness, revealed the past in his work named *Felsefi Gök Kubbemiz* (Our Philosophical Sky Dome) will be examined in our article.

Keywords: Philosophy, Wisdom, Islamic Philosophy, Theology, Sufism.

Düşünce tarihimizi tasavvur ettiğimizde klasik dönemde deruni yaşamı temsil eden tasavvuf, dinin inançsal boyutunu ele alan kelam ve tüm ilimleri ihata eden akli disiplin olma özelliği taşıyan felsefe üçlüsü bir bütünlüğe sahiptir. Bilim tarihinin serüveni irdelendiğinde üst disiplin olma özelliği taşıyan el-felsefe zamanla bu özelliğini kaybetmiş, günümüze kadar geçirdiği süreç içinde bilimler onun kapsamı dışına çıkarak müstakil disiplinler halini almıştır. Modernizmle birlikte sırf yeniye esas alan, geleneğinden kopuk ve köksüz bir bilim anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan Kutluer, tarihi süreç içerisinde yıpranmış, eski canlılığını yitirmiş entelektüel geleneğimizin, İslam medeniyetinin yeniden teşekkül sürecinde disiplinlerin temel ilke ve kavramlarının tarihi olgulardan alınarak yinlendiği, bununla kalmayıp yorumlanmak suretiyle de yenilediği ve her disipline aynı ihtimamın gösterildiği takdirde eski ihtişamına kavuşacağını vurgulamaktadır.

Elimizde bulunan kitap yazarımızın çeşitli akademik ortamlarda sunduğu bildirilerin bir derlemesidir. Yazar bildiri kitaplarında yer alan makalelerini hem akademik camianın hem de genel okuyucu kitlesinin istifadesine sunmak için kitap haline getirmiştir. Dolayısıyla akademik üslup ve didaktik üslup birlikte kullanılmıştır. Kitabın bazı bölümleri fikri deneme bazı bölümleri araştırma inceleme türündendir. Derleme olması nedeniyle kitapta yer alan bölümler konu itibarıyla farklılık

arz etse de kitap içi bütünlük gaye birliği ile sağlanmaya çalışılmıştır. Yazar bu eserinde diğer eserlerinde olduğu gibi İslam entelektüel geleneğinin ana akımlarını ele alarak okuyucuya İslam Medeniyetine ait bir felsefi gök kubbe sunar ve İslam Felsefesinin geçmişten günümüze kadar geçirdiği değişimsel süreci konu edinir. İlk olarak felsefenin İslam dünyasına girişiyle başlayan süreci sonraki bölümlerde Osmanlıda aldığı boyuta dikkat çekerek günümüz entelektüeline düşen görevleri hatırlatır.

Kitap, “Klasik Paradigmanın Çizdiği Ufuklar: İslam Felsefe Tarihinin Akademik Değeri ve Güncel Anlamı Üzerine” isimli risaleyle başlar. Bu risalede yazar, İslam Felsefesi isimlendirmesinin farklı entelektüel camialarda ne anlama geldiğini dile getirerek bu isimlendirmeyi objektif şekilde tartışmaya açar. Bu bağlamda İslam, felsefe ve tarih kelimelerinin anlamlarını irdeler. İslam felsefesi tarihi tamlamasını medeniyet olarak İslam’ın yani İslam coğrafyasında yaşayan toplumun insanlığın ortak birikimi olan bilimi de içinde barındıran felsefeyi el-felsefeye dönüştürerek kendine ait gelenek oluşturması anlamına geldiğini ifade eder. Bu anlamda İslam Felsefesi yazara göre şer’i bir ilim niteliği taşımaz ya da şer’i ilimlere alternatif bir inanç sistemi sunmaz. Bu nedenle İslam felsefesi ibaresindeki İslam terimi, medeniyete izafe edildiğinden sadece ilahiyata ait bir disiplin olmayıp felsefenin içinde bilim geleneğini de barındırıyor olması itibariyle felsefe ve bilim tarihine de kaynaklık teşkil eder. Entelektüellerin köklerine bağlanabileceği zengin bir düşünce dünyası ve bilim geçmişine sahip olduğumuzu hatırlatan yazar, İslam medeniyetini diriltmek isteyenlerin klasik dönemin kurucu, taşıyıcı, kalıcı ve evrensel özelliklerinden ilham alması gerektiği görüşündedir. Kutluer bu şekilde bilimde üretici ve aktif konuma geçilebileceği iddiasındadır. Bu konudaki iddiası kanaatimizce tutarlıdır zira hiçbir ağaç köksüz yaşayamayacağı gibi hiçbir fikir de gelenekten beslenmedikçe hayatını sürdürmez.

Yazar “*el-Ulûmu’l-Felsefiyye: İslam Entelektüel Geleneğinde Yeşeren Bilim Tasavvuru Üzerine*” isimli ikinci bölümde önceki eserlerinde de dile getirmiş olduğu temel iddialarını tekrar ele almış ve açıklığa kavuşturmak istemiştir. Müellifimize göre İslam medeniyeti kadim felsefe mirasını el-felsefeye dönüştürmüştür. Yani Antik- Helenistik felsefeyi anlamış, yorumlamış ve yeniden üretmiştir. Bu anlamda el-felâsife de içinde bilimin bulunduğu felsefe geleneğini yeniden yapılandırmış burhan yöntemine dayalı evrensel bilim dili oluşturmuş ve insanlığın kadim bilgi birikimini zenginleştirerek geleceğe aktarmıştır. İslam filozoflarının yapmış olduğu bilimler tasnifiyle de akli bilimler sistemi kurma çabasına vurgu yaparak günümüz bilim anlayışının deney ve gözleme dayalı bilimsel yöntemin ilk örneklerine de yine el-felsefe de rastlandığını vurgular.

Yazar tüm bunları göz önüne alarak felsefe geleneğini din merkezli okumalar yanında bilim merkezli okumalara da yer vererek değerlendirmek gerektiğine dikkatleri çeker. Din-felsefe-bilim üçgeninde dinin rolünün geçmişte olduğu gibi felsefe yapmaya sadece müsaade etmekle kalmayıp bilakis zorunlu kılarak teşvik ettiğini hatırlatır. Burada günümüz entelektüeline düşen doğru felsefenin hak din ile çelişmeyeceğini bilerek, felsefeyi inanç sistemine dönüştürmeden gelenekte hazırlanmış arka plana dayanarak din-bilim-felsefe ilişkilerini besleyerek fikirler üretmesidir.

Yazar, “İslam Entelektüel Geleneğinde Estetik Perspektifler” isimli üçüncü bölümde İslam estetik anlayışını İbn Sina ve Gazzâlî perspektiflerinden açıklamıştır. İbn Sina’nın güzellik kavramına yaklaşımı sudur nazariyesine benzer biçimdedir. Allah, mahlûkata varlık verdiği gibi güzellik de vermiştir. Zorunlu varlık olarak Allah, mutlak güzelliştir ve bu güzelliği temaşa ederken yüksek haz alan ve alınan O’dur. Gazzâlî ise güzellik kavramına çift yönlü bakmış ve maddi güzelliğin yanı sıra manevi iç güzellikten bahsetmiştir. Etik güzellikler için hüsn, estetik güzellikler içinse cemal terimini kullanmıştır. Yazar İbn Sina’nın Tanrıdan insan güzelliğine varan yaklaşımına karşın Gazzâlî’nin yarattıklarının güzellik ve nizamından Allah’ın güzelliğine ulaştığını dile getirir. Bu konuda çarpıcı nokta sanat ve bilim benzetmesidir. Bilim insanı, varlığı düşünce dünyasında teorik olarak şekillendirince bilimsel bilgi ortaya çıkar. Sanatçı ise varlığı müşahede ederek hayal dünyasında şekillendirir ve ortaya somut sanat eserleri koyar.

Kitabın “Niş ve Perde: Gazzâlî’nin *Mişkâtü’l-Envâr*’ında Entelektüel Perspektifler” başlığını taşıyan dördüncü bölümünde yazar, Gazzâlî’nin *Mişkâtü’l-Envâr* kitabını felsefe ve tasavvuf bağlamında değerlendirir ve onun çok yönlü ilmi kişiliğinde metafizik tasavvurunu yorumlar. Gazzâlî’nin yalnızca *Tehâfüt* kitabındaki felsefi bakış açısıyla değerlendirilmemesi gerektiğini nitekim bu eserde eleştirdiği İbn Sina felsefesinden son eserlerinden biri olan *Mişkâtü’l-Envâr*’da yararlandığını ve bu yararlanmanın Gazzâlî’nin kişiliğinde her hangi bir çatışma ya da probleme neden olmadığını belirterek Gazzâlî sistemine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşma imkânı sunar. Gazzâlî felsefeyi sadece eleştirmek için ele almamıştır. Felsefeden etkilenmiş ve kendi terminolojisinde felsefeden istifade etmiştir. Yazar bu görüşünü İbn Sina’nın *el-İşârât ve’t-Tenbîhât* adlı eseriyle *Mişkâtü’l-Envâr* arasında bağlantılar kurarak ortaya koymuştur.

“Metafiziğin Dört Yolcusu: Bir Osmanlı Klasiğinde Derlenmiş Fikrî Haritalar Üzerine.” isimli bölümde ise yazar, Osmanlı dönemindeki ilim anlayışını Muhammed Emin b. Sadreddin eş-Şirvanî’nin Sultan I. Ahmed’e sunduğu ve dönemin özelliklerini içinde barındıran eseri *el-Fevâidu’l-Hâkâniyye* üzerinden incelemiştir. İlk kez Seyyid Şerif Cürçani tarafından ilim tasnifinde

kullanılan Osmanlı'nın ilim anlayışında kökleşen dört yol şeması ile Şirvanî ekseninde metafiziğin nasıl konumlandığı açıklanmıştır. Metafizik bilgiye giden dört yol (Meşşai felsefe, Kelam, Tasavvuf ve İşrakî felsefe okulu), iki metot (nazari ve mistik) vardır. Bu şekilde kemale ulaşmak isteyen seçebileceği nazari ve pratik iki yol sunulmuştur. Dört yolda nebevi sünneti benimseyen iki ilim olarak kelam ve tasavvuf zikredilirken kaynaklarını İslam dışı unsurlardan alması nedeniyle meşşai ve işrakî felsefe ise dine tabi değildirler.

Felsefi Gök Kubbemiz isimli kitap müellifin diğer eserlerinin devamı niteliğinde olduğu için kaynak gösteriminde sıkça kendi kitaplarından yararlanmıştır. Fakat genel olarak eseri kaleme alırken ilk kaynaklara başvurmuştur. Metinde devrik cümlelerin bulunması akışın bozulmasına neden olmaktadır. Kitap açık bir dille yazılmıştır fakat zaman zaman karmaşık cümlelere yer verilmesi anlatılmak istenen mesajları gölgelemiştir.

Kitap İslam felsefesi hakkında çalışmada bulunanların yanı sıra tüm İslam âleminin faydasına sunulmuş kuşatıcı bir etkiye sahiptir. Önceki eserlerinde de felsefi gök kubbenin haritalarına yer veren yazar bu kitabıyla felsefi gök kubbedeki yıldızlara eski parlaklığını kazandırmak istemiştir. İslam felsefesini ele alırken kelam ve tasavvufu geri planda bırakmadan bütüncül bir sunumla bizleri aydınlatmıştır.